

DEVLETLERARASI HUKUKTA MİLLİYETLER PRENSİPİ

Seba L. MERAY
Devletler Hukuku Asistanı

GİRİŞ

Bir buçuk yüzyıldanberi birçok karışıklıkların, birçok isyanların, birçok harblerin, her zaman gerçek sebebi olmasa bile, hiç olmazsa ileri sürülmüş siyasî bahanesini teşkil eden Milliyetler Prensibi'ni denememize konu olarak aldık.

Milliyetler Prensibi'nin ortaya çıkışına kadar, bir insan topluluğunun yerleşmiş bulunduğu bir arazi parçası, sadece fetih "hakkı"na dayandırılarak veya büyük Devletlerin politikalarına elverişli ve politikaları bakımından zarurî bir paylaşmaya tâbi tutularak, herhangi bir Devletin hâkimiyeti altına bırakılmakta idi. Meşruyet Prensibi ile Muvazene Prensibi, diplomatik tartışmalara açık veya kapalı olarak önderlik eden iki ana prensip halini almıştı.

İşte, Milliyetler Prensibi, böyle bir alışkanlık içinde bulunan siyasî hayata, yeni bir unsur getirmiş oluyordu: Bir arazinin hangi Devlete verileceği, o arazi üzerinde yaşayan halkın milliyetine göre tâyin edilmelidir; hattâ, bu kadarla da yetinmemeli, her millî topluluğun bir Devlet halini alması da sağlanmalıdır.

Bu basit görünebilen ifade, mahiyeti, gayeleri, ve tesirleri bakımından, bütün XIX ncu asırla XX yüzyılın günümüze kadar gelen kısmını heyecan içinde tutan, büyük bir mesele şeklinde tecelli etmiştir. Müphem veya açık, hakikî sebep veya zahirî bahane - nasıl kabul edilirse edilsin - bu prensip adına Devletler millî birliklerini tamamlamışlar, bu prensip adına imparatorluklar parçalanmıştır.

Milliyetler Prensibi, ortaya atılış şekliyle, bir hürriyet ve adalet prensibi idi. Fakat bir müddet sonra, kendisinden geriye doğru ayrılan bir kolu soysuzlaşarak, bir baskı ve sömürme prensibi halini almıştır.

Bu denemede, biz, Prensibin bu koluna ancak temas edeceğiz. Asıl konumuzu hürriyet prensibi olarak Milliyetler Prensibi'nin incelenmesi teşkil etmektedir.

Milliyetler Prensibi, kısaca ifade edersek, şu veya bu şekilde, bazı insanların diğer bazı insanları baskıları altında tutmak istemelerinden ve baskı altındakilerin de hürriyetlerini elde etmek için yaptıkları mücadelelerden doğmuştur. Bu baskı, sosyolojik mânasiyle, *millî* bir mahiyet arz etmektedir. Bazen Devlet içinde hâkim millî unsur, aynı

milliyetten olmaları kendi dinini, bazen kendi dilini kabul ettirmek istemiş, bazen eşit siyasî ve içtimâî haklar vermemiş, bazen de bu hakları kanunlarla verdiği halde, idarî yollarla önlüyerek veya güçlük çıkararak, istifade etmelerine mâni olmuştur.

Bu şekilde hareket etmenin sebebi, basit bir tahakküm insiyakında bulunamaz. Bunda, tarihî, içtimâî ve iktisadî şartların tesiri büyüktür.

*

Milliyetler Prensipi veya WILSON'un ifadesiyle "Self-determination", Devletler Hukuku'ndan ziyade politikayı meşgul etmiştir. Devletler Arası Hukuk yazarları eserlerinde Prensibe ancak temas ederek lehinde veya aleyhinde birkaç söz söylemekle yetinmişlerdir.

Prensip, hukukçular ve devlet-adamları tarafından kullanıla kullanıla, zamanla artık malûm kabul edilmiş, fakat mahiyeti, - bu gün "demokrasi" terimi için olduğu gibi, - müphemleşerek, herkese göre değişen bir anlaşılış tarzı iktisap etmiştir.

Burada, bizim denemesini yapmak istediğimiz çalışma, bütün milliyet meselelerini ihtiva etmek iddiasında olmayacaktır. Esasen denemenin gayesi de bu değildir. Biz, Prensip'in mahiyetini, tarih içindeki oluşunu, neleri nasıl gerçekleştirmek istediğini, ana-hatlarla incelemek istiyoruz. Bilhassa ana-hatlarla... Çünkü, mânaları ve muhtevaları tesbit edilmeyen terimler üzerinde yapılan tartışmalar, meselenin esasının ne olduğunu unutturmuş veya ihmal ettirmiş olabiliyor. Siyasî hareketler üzerinde fazlaca durmuş görünürsek, bu, Prensip'in doğuş şartlarını daha iyi belirtmek ve meselenin politikaya ne derece tesir ettiğini göstermek için olacaktır.

*

İnsanın kemale, bir yerde ve aynı zamanda erişmiş olduğuna kani XVII nci ve XVIII. yüzyılların hümanist felsefesi, bütün değişikliklerine rağmen, İnsan'ın aynılığı üzerinde ısrar ediyor ve ortaya mücerret bir tip çıkarıyordu: insan (*L. MEYLAN*, "*Les Humanités et la Personne*", Neuchatel, 1939, s. 42). İster Roma devrinde yaşasın, ister Fransız İhtilâli'nin adamı olsun, ister çıkırık başında, isterse fabrikalarda çalışsın, aynı dili konuşsun veya konuşmasın, aynı dine mensup olsun veya olmasın, insan sadece insandı. Bu yanlış olmasa bile gerçeğin de ancak bir parçasıdır. Bugün, insanın hem aynılığı hem de değişikliği üzerinde duruluyor. Aynılıkta değişiklik, değişiklikte aynılık.

Fakat bu değişiklik anlayışı, aynılığı inkâr da ederek, hiçbir zaman, bu son yıllarda, bazı siyasî ve içtimâî doktrinlerde görüldüğü gibi, müsamahasız, hattâ gayri insani olmamıştır. Milliyetler meselesinin uzun tarihi içinde, baskı, son onbeş yılda olduğu kadar hiçbir zaman, teknik ilerlemelerden - bir ilmî barbarlık halinde - faydalanarak, metodlu, soğukkanlı, önceden hazırlanmış bir korkunçluk halini almamıştır. Bunun için, XIX ncu yüzyılın meşhur Prensipi ile ifade edilen mesele, XX nci yüzyılda da aynı durumu muhafaza etmiştir denilebilir.

İkinci Dünya Harbinden sonra, barış antlaşmaları henüz bilinmediği için, bu meselelerin nasıl çözülebileceği belli değildir. Şüphesiz, her bden önceki güçlükler, Birinci Dünya Harbinden sonra olduğu gibi, gene mevcuttur. Eksik veya hatalı düzenlemelerin ne derece suiistimâllere yol açtığı iki harb arasında gayet iyi görülmüş olmasını

ümit etmek isteriz. Milliyetler meselesi bilhassa Orta Avrupa Devletleri ve bazı bakımlardan devletler arası ehemmiyette şehirler için ve nihayet bütün sömürgeler hakkında birinci plândadır. Hudutların çizilmesi, bu mesele bakımından gene zorluklar çıkarabilir. Azlıklar meselesi bir mesele halinde devam edebilecektir.

Böyle olunca bir dünya harbinin ilânı sebebini teşkil eden ve ikinci bir dünya harbini kaçınılmaz hale getiren bu meselenin ne olduğunu, nasıl geliştiğini ve nasıl halledilebileceğini istendiğini incelemek önemini kaybetmiş bir konu üzerinde vakit harcamak sayılmaz zannındayız.

İşte bunun için biz, konu olarak 19 uncu yüzyılın bir prensipini alırken, tarihî bir araştırma veya bir prensipin Tarih içindeki statik durumunu değil, aksine, kökü geçmişte olan, günlük ve dinamik bir meseleyi incelemekte olduğumuzu düşünüyoruz.

PRENSİBİN KAYNAKLARI

LE FUR'e göre, milliyetler meselesi, insan topluluklarının siyasî ve içtimâî bakımlardan teşkilâtlanışları arasındaki uygunsuzluktan doğmaktadır; başka bir ifade ile, Devletlerin, millet adı verilen içtimâî topluluklara tam olarak uymaması [1], politika ve doktrin sahasında böyle bir prensibin doğmasına ve siyasî hayata tesir edecek bir duruma gelmesine sebep olmuştur.

Bir Devlet birçok milletlerden teşekkül edebileceği gibi -meselâ Birinci Dünya Harbinden önce Osmanlı ve Avusturya-Macaristan İmparatorlukları, - bir millet de birçok Devletlerin hâkimiyetleri altına düşmüş olabilir - meselâ 1919 dan önce ve İkinci Dünya Harbi içinde leh milleti gibi. -

Tarihî sebepler dolayısı ile, nihayet aynı Devletin hâkimiyeti altında yan-yana yaşamak mecburiyetinde bırakılan, fakat muhtelif âmiller tesiriyle birbirlerine yabancılaşan insanlar arasında birtakım anlaşmazlıklar meydana gelmekte iken, esasen mütecanis olmaları böyle bir kütlede, iktisadî ve siyasî kudreti yüksek olan unsur, buna dayanarak, diğerleri üzerinde bir tazyik ve istismar temayülüne kapılabilir. [2]. Esefle söylemek gerektir ki, İnsanlığın tarihi de, daha ziyade bu görüşü tasdik istikametinde tecelli etmiştir.

Böyle olunca, Milliyetler Prensibi'nin, devamlı bir huzursuzluktan şikâyet edenlerin, beyenilmeyen bir duruma karşı mücadelesi olduğu, yani herşeyden önce, gerek fikrî, gerekse içtimâî sahalarda, kısaca, günlük hayatta kendisini her an hissettiren Baskıya tepki olduğu anlaşılır: devrin sanayi inkişafının icaplarına imkân bırakılmayan iktisadî baskı; hukuk ve felsefe sahasında, dogmatik olan skolâstik Devlet anlayışının baskısı; siyasî ve içtimâî sahada, millî egemenliğe muhalif olan müstebit ve aristokratik idarelerin baskısı; dinî sahada, katolik kilisesinin vicdanlar üzerindeki baskısı.

Şu halde, Milliyetler Prensibi'nin oluşunda, Tarih ve Felsefe - yani, fikir ve fiil - mücadelelerinin elbirliğini göreceğiz. [3]. Bunun için de, Prensib'in doğuş sebeplerini gözden geçirirken, içtimâî iktisadî, felsefî, dinî sebeplerden ve nihayet, hepsinin muhassalası, *bareket* halinde birleşmesi olan millî mücadelelerden bahsetmek gerekecektir.

[1] L. LE FUR, "Devletler Umumi Hukuku", terc. Ş. Z. DEVRİN, Ankara, 1942, s.396.

[2] İbid., s. 397.

[3] JOHANNET, "Le Principe des Nationalités", Paris, 1923, s. 8.

KESİM I.

PRENSİB'İN DOĞDUĞU ASIRDA SİYASİ VE İÇTİMAİ DURUM

Edip ve filezofların "İlham Pe-risi" dedikleri şey ekseriya yaşadıkları devir ve muhitte vukua gelen birtakım hâdiselerin rubi intihârından başka bir şey değildir.

A. Fuat BAŞGİL

XIII ncü yüzyıldan itibaren gittikçe gelişen şehir iktisadiyatının doğurduğu ticaret kapitalizmi, kırallarla el ele vererek, feodaliteyi ortadan kaldırmış ve bu sayede, yeni zamanların, siyasî ve idarî bir merkezileşmeden ibaret olan monarşileri kurulmuştu. Bu kapitalizmin mümessilleri burjuvalar (şehirliler) olmuştu. Kırallar etrafında ve kırallar hesabına yapılan bu temerküz, ticaret hevesini arttırmış ve bu da sömürgecilik faaliyetini doğurmuştur. Dahilde gelişen ticarete geniş sürüm yerleri bulmak ve burarlardan ucuz ham madde tedarik etmek ihtiyacı, Hint yolunun ve Amerika'nın bulunmasına sebep olmuştur. Bu suretle, sahası genişliyen ticaret sayesinde, zenginlenen ve kuvvetlenen burjuvazi, yıkılan feodalitenin enkazı üzerine yerleşmeyi hedef almıştı. Ve bu yolda, feodal beylere karşı yürüyen kırallarla gayede birleşmişti.

Fakat kırallar hudutsuz keyfî ve şahsî bir hâkimiyet kurmuşlardı; halbuki, ticaret âlemi için emniyet ve istikrarın ancak kanunî bir idarede gerçekleşeceğini bilen burjuvazi bu sistemden hoşlanmıyordu. XVIII nci yüzyılda ise, daha gelişmiş ve süratlenmiş olan ticarî hayat geniş bir hürriyet, sağlam bir hak ve mülk masuniyeti isteniyordu. Buna da eski rejimin "korporasyonları" engeldi.

Diğer taraftan, kuvvetlenmiş burjuvazi, iktisaden, feodal aristokrasiyi bertaraf etmişse de, aristokrazi henüz hukukî imtiyazlarını ve içtimaî mevkiini muhafaza ediyordu. Ticaret ve sanayi zenginlerinde eksik olan şey, hak ve mülk teminatı ve hukukî müsavattı. Burjuvazi bunu elde etmek için ihtilâller de çıkaracaktır. [4].

Milliyetler Prensibinin bir Devletler Hukuku prensibi olarak ileri sürüldüğü XIX uncu yüzyıl, birçok bakımlardan, yeni bir devre olarak telâkki edilebilir. Bilhassa 1815 ten 1847 ye kadar geçen kısım, XVIII inci yüzyıldan tamamen farklıdır. [5].

Fransız İhtilâlinden ve Napoleon herblerinden kurtulmuş olan Avrupa, ümit edilmediğinin aksine, barışa ve sükûna kavuşmuş değildi. Yeni devrin yeniliğini üç hâdiseye teşkil etmektedir: liberalizm ve demokrasi; millî hareketler; büyük sanayi. [6]

İlk ikisi bazen birlikte bazen ayrı görülmektedir. Uzun bir tarihi olan ve kolektif şahsiyeti teşekkül etmiş memleketlerde liberalizm, otokrasiyeye ve aristokrasiyeye karşı tek başına mücadele etmektedir: Fransa'da, İngiltere'de İspanya'da, İsviçre Konfederasyonunda olduğu gibi. Yabancı bir hâkimiyet altında bulunan ve kötü bir idarede gay-

[4] Bu kısım, küçük değişikliklerle, şu eserden alınmıştır: A. F. BAŞGİL, "Ana Hukuk Dersleri", İstanbul, 1943, cî I, fasikül 1, s. 49 - 50.

[5] G. WEİLL, "L'Éveil des Nationalités et le Mouvement Libéral" Peuples et Civilisations, Paris, 1930, c. XV, s. 1; - E. A. FREEMAN, "Histoire de l'Europe", Paris, 1929, s. 197.

[6] WEST, "Modern History", New York, 1907, s. 390; WEİLL, age, s. 1.

ri memnun olan memleketlerde, liberalizmle millî hareketler mücadelede el birliği etmişlerdir: Alman birliğinin kurmak veya İtalya'yı Avusturya boyunduruğundan kurtarmak arzuları. Bazen, katolik bir liberalizm halinde görülmektedir: İngiltere'ye karşı İrlanda, Hollanda'ya karşı Belçika. Bazı memleketlerde ise, liberal fikirler tamamen yayılmamıştır; yalnız mahdut miktarda aydınlar bunu düşünüyor: Macarlarda, Polonyalılarda olduğu gibi; daha ziyade millî kurtuluş arzusu mücadelelerine önderlik etmektedir. [7].

Milletleri baskı altında tutan hükümetler "eski rejim" in müstebit hükümetleri idi. Bütün bu devrin en meşhur siması *Metternich*'in sözleriyle, sistemin esası şöyle hülâsa edilebilir: "Hükümdarlar, ve yalnız onlar, milletlerin mukadderatlarını idareye kadir ve sahiptirler, ve Allah'tan başka kimseye karşı sorumlu değildir". [8].

Bu sistem müsavatsızlık esasına dayanıyordu. İmtiyazlı sınıflar, asiller ve rahipler, milletin üstünde geliyordu. Bunların iktisadi menfaatleri feodal zirai rejime bağlı idi. Her türlü yeniliğin ve her türlü islâhatın aleyhinde idiler. Onlar herşeyden önce "sadık tebaa" istiyorlardı. [9]. Fransız İhtilâli ve Napoleon ortalığı alt-üst ettikten sonra, artık, İhtilâl'den önceki zamanların geri getirilmesini ve eski rejimlerin kurulmasını, demokrasi ve kanun önünde eşitlik gibi *yeni fikirler*'e asla müsaade edilmemesini arzu ediyorlardı. [10]. Onlara göre *muvazene siyaseti* Avrupa barışı için kâfi gelirdi. İslâhat, "zengin, mağrur ve iyiliksever" bir aristokrasi kanlandırıyordu. [11].

Görüldüğü gibi, kırıllar, aristokrasi ve yüksek rahibler sınıfı mücadelede aynı saf-ta bulunmaktadırlar. Yalnız millet unutulmuştur. Esasen bunu mazur gösterecek sebepleri de vardı. Milletler 1815 te kolaylıkla sevkedilebilir hissini veriyorlardı. [12]. Çoğunluğu köylü teşkil ediyordu ve bunlar harblerden bıkmış, yorulmuş, ancak kuvvetli hükümetler idaresinde sakin yaşamak isteyen muti kimselerdi.

Böylece, Napoleon yenildikten sonra, herşeyin eski haline ircası yoluna gidilmiş, "eski rejim" restore edilmiş ve her tarafta müstebit idareler kurulmuştu. [13]. Avusturya'nın yardımı ile mevki elde etmiş birçok kırılların ve prenslerin ilk işleri verilmiş anayasaları kaldırmak ve her türlü muhtemel ihtilâlleri bastırmak için de askerî yardım sağlamak maksadı ile Avusturya ile anlaşmalar yapmak oldu. [14]. Artık milletlere kendilerini bizzat idare etme hakkını tanımayan yeni bir sistem kabul ettiriliyordu. Her kırıllık veya prenslikte, Viyana için çalışan feodalite esasları cari idi. Avusturya'nın hâkim olduğu her yerde, asillerin ve kilisenin imtiyazları mukaddes telâkki ediliyordu. [15] Terakki yoktu; çünkü bu "şeytanın icadı" idi; "sanayinin gelişmesi ise liberalizmi getirecekti" ve eski rejim bundan nefret ediyordu; "demiryolları

[7] WEİLL, age, ss. 1, 23.

[8] WEST, age, s. 389.

[9] H nei François, Laybach'ta, 1821 de, lise öğretmenlerine şöyle demişti: "Eskiye bağli kalın; çünkü eski iyidir; ecdadımız bunu iyi bulmuşsa biz neye onlar gibi yapmayı ablm." - "Ben âlim istemiyorum, sadık tebaa istiyorum. Bunları yetiştirmek, işte vazifemiz!" DRİAULT ETMONOD, "Histoire Politique et Sociale", Paris, 1914, s. 2.

[10] WEST, age, s. 390.

[11] WEİLL, age, s. 20.

[12] Ch. SEİGNOBOS, "Avrupa Kavimlerinin Mukayeseli Tarihi", terc. H. C. YALÇIN, İstanbul, 1940, c. II, s. 429.

[13] DRİAULT, age, s. 3.

[14] A. SAVELLİ, "Histoire de l'Italie", Paris, 1936, ss. 232, 231, 234.

[15] P. MATTER, "Cavour et l'Unité Italienne", Paris, 1922, c. I, ss. 230, 228.

memlekete karışıklık, ahlâksızlık ve ihtilâli fikirleri sokacaktı"; buna da mâni oimâk lâzımdı. [16]. Fransa'dan gelen şeylerden duyulan korku yüzünden, Roma'da gece tenviratı, hastalığa karşı aşılama yasak edilmiş, parlamentolar dağıtılmıştı. [17].

Eski - rejim taraftarları bu şekilde hareket ettikleri sırada, "sanayi inkilâbı" İngiltere'den bütün kıtaya yayılmıştı. [18]. Buharın ve elektriğin sanayie tatbiki harikalar yaratıyordu. Makineler, işçi akınından istifade ederek ücretlerin düşürülmesi ile, son derece bol miktarda ucuz istihsal yapmağa başlamış, ticaret ve ulaştırma yolları gelişmişti. [19]. Yeni bir medeniyet başlıyordu: Makinecilik. Küçük sanayi yerini Büyük sanayie bırakmış ve büyük sermaye sahipleri de aristokrasi ile boy ölçüşmeğe kalkmıştı; dolayısıyla sanayinin gelişmesi basit bir iktisadî teşkilât olan eski durumu bozdu: En ileri milletlerin iktisadî faaliyetleri zıraatten sanayie geçti. Mütevezâî şehirleri, dağınık tezgâhları, mahallî pazarları ve mahdut mübadelesi ile eski teşkilât, yerini, kesif nüfuslu, kütle istihsalı yapan, bütün dünyaya yayılan bir ticarete ve iş bölümüne bıraktı. Böylece, içtimâî bünyeye yeni unsurlar, o zamana kadar görülmemiş bir tesir kuvvetiyle, karıştı ve eski sınıflar arasındaki muvazene bozuldu. [20].

Sanayiciler toprak sahiplerinin tekelinde olan siyasî haklara karşı ayaklanarak, yeni bir iktisadî ve siyasî anlayışın tatbikini istediler. [21]. Eski-rejim, "ecnebî bir hükûmete tâbi oldukları halde, kendi milletlerinden adamlar tarafından idare edilmek istiyenleri de gayri memnun bırakıyordu. Mutlak iktidar ve salâhiyet düşmanları, *Liberaler* (bu tabir, bu tarihte zuhur etmiştir) adını alıyorlardı". [22]. Bilhassa serbest meslek mensupları arasında liberal fikirler çok yayılmıştı. [23]. Millî ihtilâllerin liderleri tamamen liberal fikirlerle yetişmiş, bir kısmı da bizzat, yeni iktisadî anlayışa göre iş yapmakta idi. [24]. Her yerde "Avusturyalılara karşı harb sesine Anayasa! feryadı da" ekleniyordu. [25].

Kıscacası, 1815 ten 1848 e kadar geçen zaman içinde, sıra ile her memlekette, harb muhafazakârlarla liberaler arasında cereyan etti. [26] Millî Hareketlerin adı Metternich'in dilinde "liberalizmi bastırma" olmuştu. [27]. Hükümetler halkın menfaatini anlamadılar veya anlamamakta ısrar etmek istediler. [28]. Birçok milletlerden mürekkep

[16] *İbid.*, s. 230.

[17] *DRIault*, age, ss. 6,7.

[18] *WEILL*, age, s. 1, Bk. bilhassa ss. 285 vd., 315 vd.

[19] *A. BIRNIE*, "Histoire Economique de l'Europe" Fransızca terc. R. PICARD, Paris, 1932, ss. 11 vd.

[20] *İbid.*, s. 12; *SELIGMAN*, "Principes d'Economie", Frans. terc. M. LACARPENTIER, Paris, 1927, c. I, bilhassa ss. 204 - 213.

[21] *L. ANDRE*, "Histoire Economique", Paris, 1930, s. 131; - *E. H. CARR*, "Nationalisme... et après", Nations ou Fédéralisme, Paris, 1946, s. 19.

[22] *SEIGNOBOS*, age, c. II, s. 428.

[23] *MATTER*, age, c. I, ss. 75; 93, 119, 259; - *WEILL*, age, s. 23.

[24] Meselâ Cavour demiryolu inşaatı işlerinde hisse sahibi olmak istiyordu. *Bk. MATTER*, age, s. 259.

[25] Cavour şöyle yazıyordu: "1831 de liberalsam, 1843 te de öyleyim". *İbid.*, s. 292.

[26] *BIRNIE*, age, s. 13

[27] *SAVELLI*, age, s. 13.

[28] "Mütternich, düştükten sonra bile, mükemmelliğini öveceği bir rejimde inat ediyordu. Almanya'da küçük prensler mutlakiyetçilik içinde uyuyorlardı. İtalya'da, Napoli kralı Ferdinand, kurnazca ve sert bir şekilde idare ediyordu; Papa XVI. Gregoire, tatlı-

Avusturya İmparatorluğunda, hükümet, milletleri birbirine düşürerek ve birbirine kırarak bir muvazene kurmak siyasetini güdüyordu. [29]. Korkunç bir siyasî polis kurulmuştu. Buna karşı da her yerde siyasî gizli cemiyetler doğdu ve iki taraf birbiriyle, XIX uncu yüzyılın büyük bir kısmını kaplıyan muazzam bir mücadeleye girdi. [30].

XIX uncu yüzyılın ikinci yarısı Avrupa'yı bu miras üzerine tesis edecektir. Demokrasi ve Milliyetler fikri, yeni bir Almanya, yeni bir İtalya, yeni bir Fransız Cumhuriyeti, yeni bir İsviçre Federal Cumhuriyeti, demokratik bir İngiltere ve Balkan Yarımadasında bir sürü bağımsız küçük Devlet yaratacaktır. [31]

İşte, Milliyetler Prensibi'nin Devletler Hukukuna temel olması icabettiğini ileri süren MANCİNİ, 1851 de, kitabını bu siyasî ve içtimai şartlar içinde yayımlamış bulunuyordu. Kendisi bu fikirle, aynı zamanda, memleketin *meşru* hükümdarı, Napoli Burbonlarına ve dolayısı ile Avusturya İmparatorluğu'na da karşı gelmiş oluyordu. Avusturya, Üniversitedeki derslerini yasak etmeğe kalktı; [32] MANCİNİ, aleyhinde takibata girişen hükümetten kurtulmak için, daha liberal olan, Piomento'ya sığınmak mecburiyetinde kaldı ve Napoli kralı da onun mallarını müsadere etti. [33].

KESİM II.

PRENSİBİ HAZIRLIYAN FELSEFİ HAREKET

Milliyetler Prensibi'nin hazırlanmasına âmil olan felsefe XVII nci ve XVIII inci yüzyılların felsefesidir. [34].

O zamana kadar fikirlerle hâkim, ilâhî ve değişmez bir nizamın akıl-dışı mevcudiyetine olan inanış, *omnio potestas a Deo*, herşeyi akıl zaviyesinden incelemek isteyen kartezyen felsefenin matematik metodu ile sarsıldı. Devlet, o zamana kadar, iki şekilde beliren ilâhî bir varlık olarak telâkki ediliyordu: Bir doktrine göre, Allah sadece Mutlak Kudreti yaratmakla kalmamış, aynı zamanda sarîh bir şekilde, bu kudreti kullanacak olanları da göstermişti. (XIV üncü ve XV inci Louis'lerin doktrinleri bu idi); ikinci bir görüşe göre de, Allah bizzat ve sarîh bir irade beyanı ile, Devletin idaresine müdahale etmemiş, fakat nizamı, önceden vâzedilmiş, değişmez kanunlarla, tesbit etmişti. [35].

İhka, şefkatle, her türlü ıslâhata karşı koyuyordu; Milano'da kiral - naibi Regnier ve bütün Lombardiya - Venedik'te Avusturyalı memurlar, kendilerine hürriyetten, vatandan, bağımsızlıktan, terakkiden bahsedilmediği takdirde, sevimli kimselerdi. "MATTER, age, ss.228-229

[29] II. François şöyle diyordu: "Milletlerim birbirini sevmiyor; daha iyi. Aynı hatalıklara aynı zamanda tutulmazlar. Nefretlerinden nizam ve kinlerinden unumi barış doğar." WEİLL, age, s. 30; - DRİAULT, age, s. 2.

[30] Polis yalnız şahısları değil, eserleri de takip ediyordu. Mozart'ın Sihili Flüt'ünde, bestekârın, Karanlıklar Tanrısı'na karşı Pamino ile hürriyeti temsil etmesinden şüphelenilerek, eser takibata maruz kaldı. J. DROZ, "Histoire de l'Autriche", Paris, 1946, s. 47.

[31] WEST, age, s. 392.

[32] JOHANNET, age, s. 8.

[33] DIÉNA, "La Conception du Droit International Privé d'après la Doctrine et la Pratique en Italie", R. C. A. D. İ., 1927; c. II, s. 347.

[34] R. REDSLOB, "Le Principe des Nationalités", R. C. A. D. İ., 1931, c. III, s. 6.

[35] P. DUEZ, "Source et Limitation du Pouvoir", Encyc. Franç., c. X, s. 62 - 5.

Dekartçı felsefenin çıkışına kadar, düşünülmeden veya Aristoculuğa sadık bir düşünce ile kabul edilen [36] Devletin bu anlaşılış tarzına karşı, DESCARTES'in felsefesi ile, herşey gibi, Devleti de, kabul etmeden önce düşünmeğe tâbi tutan bir anlayış tarzı konuldu. Artık bütün felsefe, önce herşeyden şüphe ederek, ferdi akıldan ve *ben'*den başlamağa ve bir "düşünüyorum, şu halde varım, *cogito, ergo sum*" kaziyesinden hareket etmeğe varıyordu. [37].

Bu şekilde reddedilen eski Devlet anlayışı yerine yenisi ve daha sağlamı kurulurken, [38], kullanılan metot DESCARTES'in ve SPİNOZA'nın geometri metotudur. [39]. Felsefe, onlara göre, tamim edilmiş bir matematik tarzı idi. [40]. Bu metot, içtimâî ilimler [41] ve politika sahasına nakledildi; Descartes'in büyük fikir arkadaşı Spinoza, *more geometrico demonstrato*, geometri yolu ile ispat edilen *Ethica*'sını yazdı. [42].

Allah tarafından insana verilmiş olan akla itimat, yalnız din- ve ahlâkı değil hükümeti ve cemiyeti de aklın gösterdiği istikamette tanzim etmek arzusunu telkin ediyordu. Avrupa'da örf ve âdetin tesis etmiş olduğu bütün o eski-rejim, birtakım hatalar ve haksızlıklar yığını gibi görünüyor, ananevi müesseseler birer suiistimâl oluyordu. Akıl, an'ane ve otorite üzerine müesses eski-rejimi reddetmeyi ve yerine bir akıl ve hürriyet rejimi koymağı âmir bulunuyordu. [43]. Neticede, o zamana kadar kabul edilmiş "kıymetler" in reddine varıldı ve dolayısıyla, fikir sahasında, bütün Devletler dayanaklarını ve yaşama haklarını kaybettiler. [44].

DESCARTES, belki de, samimî olarak, Devlet ve Kilisenin akıl eleğinden geçirilmesine lüzum olmadığını düşünüyordu. Nazarî sahada otoritenin inkârı nasıl *akıl* namına ilân ediliyorsa, umumî sahada da otorite *iman* namına kabul olunmaktadır. [45]. Fakat bu görüş Descartes'in metodunun yeni bir çıkır açmış olmasına mâni teşkil edemez. [46].

[36] A. ADIVAR, "Tarih Boyunca İlim ve Din", İstanbul, 1944, c. I, ss. 54; - FİNDİKOĞLU, "Descartes'ta Bir İçtimaiyat Metodolojisi var mıdır?" İş dergisi, 1946, c. XII, sayı 54 - 56, s. 29.

[37] Bk. DESCARTES, "Discours de la Méthode", Quatrieme Partie, Garnier edit., Paris, 1942, s. 65;

— "Belki de Renaissance'ın endividüalizmi bu prensibi ona ilham etmişti; fakat, sarîh birşey varsa, o da, bu prensibin geleceğin düşünce âlemi için, bir neticeler hazinesi ihtiva ettiğidir". W. DURANT, "Vies et Doctrines des Philosophes", Paris, 1932, s. 171.

[38] V. ERALP, "Descartes (Usul Hakkında Nutuk)u Niçin Yazdı", ag. İş dergisi s.18

[39] REDSLOB, age, s. 7; - Von ASTER, "Descartes ve Felsefesi", ag. İş dergisi, s. 7.

[40] A. WEBER, "Histoire de la Philosophie Européenne", Paris, 1925, s. 225; - REDSLOB, age, s. 7; - W. DURANT, age, c. 189.

[41] FİNDİKOĞLU, age, ss. 11 - 12.

[42] W. DURANT, age, s. 177; - WEBER, age, s. 225.

[43] SEİGNOBOS, age, c. II, s. 393; - MATHIEZ, "Fransız İhtilâli", terc. Ş. KAYA, İstanbul, 1940, c. II, s. 92.

[44] KİRCHHEIMER, "Remarques su la Théorie de la Souveraineté en Allemagne et en France", Archives de Philosophie de Droit et de Sociologie Juridique, 1934, sayı 3 - 4, s. 241.

[45] FİNDİKOĞLU, age, ss. 29 - 30.

[46] J. B. BURY, "Fikir ve Söz Hürriyeti", terc. A. BAŞMAN, İstanbul, 1945, s. 111.

Felsefesi, iskolâstik zihniyete karşı daimî bir itiraz olan [47] LOCKE, "*Treatise of Civil Governement*" eseriyle (1690) HOBBS gibi içtimai mukaveleden hareket ederek, onun mutlakîyetçiliğinin aksine, tam bir hürriyetçiliğe varıyordu. İçtimai mukavele idare edilenlerle edenlere karşılıklı mükellefiyetler yüklemektedir. Şayet, idare eden otoriteler bu iktidarın gayesine uygun hareket etmezlerse, millet bunlardan kurtulmak lüzumunu duyduğu takdirde, isyan etmek hakkıdır. [48].

Yeni devrin siyasî felsefesinin dokunulmaz kabul ettiği birinci ana-fikir *ferdî hürriyet* müterafesidir. Modern milliyetçiliğin kurucusu olan ROUSSEAU, [49], bütün bu düşüncüyü hülâsa eder: "Her yerde zincirler altında" olsa da "insan hürdür". [50]. "Hiçbir insanın, benzeri üzerinde tabîî bir hâkimiyeti olmadığına göre", [51], Devlet ve onun otoritesi ancak vatandaşların birbirlerine uygun olan rıza ve iradeleriyle izah edilebilir. [52]. Devlet, mukadderatına bizzat hâkim milletin eseridir ve artık, menşei-ni - sözde ilâhî - ve değişmez bir kaynaktan alan, insan-üstü bir varlık olarak kabul edilemez.

Devleti bu şekilde anlayış, iki neticeye varıyordu: 1 — Halk egemenliği; 2 — Milliyetler Prensibi

Esasen, Milliyetler Prensibi de, Halk egemenliğinin iç hukuktan, Devletler Hukuku sahasına naklinden ibarettir. [53].

KESİM III.

PRENSİBİN OLUŞUNDA REFORM'UN TESİRİ

Milliyetler Prensibi'nin meydana gelişinde reform hareketlerinin tesirini de göz önünde tutmak lâzımdır.

Toplulukların, o zamana kadar, birer de millet olduklarını anlamalarına, bütün hıristiyan camiayı, bugünkü dille ifade edersek, tek bir millet sayan katolik kilisesinin telâkki tarzı mâni idi. [54]. Roma İmparatorluğu içinde doğmuş olan kilise, onun mi-

[47] WEBER, age, s. 251.

[48] G. MOSCA, "Histoire des Doctrines Politiques", Paris, 1936, s. 197; - N. ERİM, "Âmme Hukuku Dersleri", Ankara, 1942, s. 38; - H. STANNARD, "What is a Nation", Royal Institute of International Affairs, London, 1945, s. 38;

[49] E. H. CARR, age, s. 10.

[50] J. J. ROUSSEAU, "Contrat Social", Liv. I, Chap. I; - Ayrıca Bk. E. V. ASTER, "Fransız İhtilâlinin Siyasi ve İçtimai Fikirleri", terc. M. NERMİ, Ankara, 1927, ss. 27-28; - STANNARD, age, s. 42; - LE FUR, age, s. 40.

[51] ROUSSEAU, age, Liv. I, Chap. IV.

[52] İbid., Liv. I, Chap. VI.

[53] B. LAVERGNE, "Le Principe des Nationalités et les Guerres", Paris, 1921, s. 12; - E. GIRAUD, "Le Droit des Nationalités", Rev. de Droit Intern. Public, 1924, s. 19; - JOHANNET, age, ss. 85, 214; - E. OLLIVIER, "L'Empire Libéral", Paris, 1898, c. III, s. 99; - G. SCELLE, "Précis de Droit des Gens", Paris, 1934, 2 - partie, ss. 259 - 260; - J. BARTHELEMY, "Répétitions Ecrites de Droit Public", Paris, 1938 - 1939, s. 23.

[54] "Eğer İnsanlık, takdir-i ilâhî ile kurulmuş, bir kardeşler ailesi ise, bölünmez bir bütün teşkil eder". M. BOEGNER, "L'Influence de la Réforme sur le Développement du Droit International", R. C. A. D. İ., 1925, c. VI s. 248.

rası arasından, dünyaya şâmil bir monarşi ile beraber, birlik (teklik) fikrini de benimseyerek, [55], ferdî ve millî taleplere aldırmadan, sadece bu beraberliği bozmamağa çalışmakta idi. [56]. Reform, dinî sahaya, Renaissance'in san'at sahasına getirdiği hürriyeti naklediyordu. [57]. "Yeniden keşfedilen" İncil, insana kıymetini, haysiyetini gösteriyor ve hür olarak, kendinden ancak kendisinin sorumlu olduğunu öğretiyordu. Reform, kuzey ve batı Avrupa'yı, hakikatte dinî bir teşkilât kılığı altında Roma İmparatorluğu'nun mânevi ve son derece müstebit bir devamından başka bir şey olmıyan, bir hükümetin diktatörlüğünden kurtardı [58] ve ferde lâyük olduğu yeri tekrar verdi. [59]. Böylece, Orta-Çağ'da toplulukları ve prensleri cihanşümül bir birliğe bağlayan ve bağlı tutmakta ısrar eden kilise parçalandı. [60].

Memnuniyetsizlik üç sebepten doğuyordu: Rahipler sınıfının hareket tarzına karşı ahlâkî bir nefret; [61]; lâyük hükümetlerin nüfuz ve iktidar rekabetine karşı siyasi muhalefetleri; ecnebîler tarafından istismar edilmeğe karşı millî his. [62]. LUTHER, Roma Papa'sına, "Alman milletinin hristiyan asaletine" dayanarak, almanca yazılmış bir hicviye ile cevap veriyordu. Bu eser, Almanların millî hislerini ecnebiye karşı tahrik etmekte idi. [63].

Hakikatte, reformcular cihanşümül kilisenin birliğini kırmak değil, bütün hristiyanları, nazarlarında yegâne hakikî kilise olan kendi kiliselerine getirmek suretiyle, onu islah etmek istiyorlardı. Onlar da, Ortaçağ'da olduğu gibi, serbest tetkiki, herkesin dinini seçmek hususunda hür olması davasını kabul etmiyorlardı. [64]. Fakat, doktrinlerini metinlerin tefsiri üzerine dayandırdıklarından ve bu tefsir fertlere göre değiştiği için, kilisenin vahdetini kırmış ve hürriyet hareketine hizmet etmiş oldular. [65].

Filhakika, kilise'ye hücum eden tenkidçi zekâ, Devlet karşısında nasıl durakları [66]? Bütün münasebetleri izah etmek için, dinî hayatla cemiyet hayatının mensehlerine inmek gerekiyor ve o zamana kadar silik yaşamış ferdî şahsiyet, tekrar ilk hakla-

[55] İbid., s. 251.

[56] R. C. HAWTREY, "Economic Destiny", London, 1944, ss. 152 - 153. - BOEGNER, age, ss. 152 - 153.

[57] "Ruhun için kurtuluş, günahların için mağfiret bulmak ümidiyle, Allah'ın kelâmını incelemek için artık serbestsin". H. W. VAN LOON, "İnsanlığın Kurtuluşu", terc. N. OSMAY, İstanbul, 1945, s. 172; - Ayrıca Bk. P. HENRY, "Milliyetler Meselesi", terc. F. BALDAŞ, İstanbul, 1939, ss. 26 - 27.

[58] VAN LOON, age, s. 145; - BOEGNER, age, s. 251.

[59] REDSLOB, R. C. A. D. I., age, s. 9; - VAN LOON, age, s. 251

[60] J. MÜLLER, "Oeuvres des Eglises pour la Paix", R. C. A. D. I., 1930, c. 31, s. 383; - Ch. LANGE, "Histoire des Doctrines Pacifiques", R. C. A. D. I., 1926, c. 13, s. 217.

[61] J. B. BURY, age, s. 64.

[62] SEİGNOBOS, age, c. II, s. 277.

[63] İbid., c. II, s. 281.

[64] M. E. BOZKURT, "Devletler Arası Hak", Ankara, 1940, s. 12. - SEİGNOBOS, age, c. II, s. 287.

[65] J. B. BURY, age, s. 69; - SEİGNOBOS, age, c. II, s. 289.

[66] "Serbest tenkit bir kere zencirlerinden boşanınca nasıl yalnız bâtil itikatları tehzil ile iktifa edebilirdi? O, en muhterem müesseselere bile taarruz ediyor, her tarafa şüphe ve istihza saçıyordu". MATHIEZ, age, c. I, s. 38.

rını elde ediyordu: Artık, iman hususunda Allah'la olan rabitalar ve Devlet'le olan münasebetler bir serbest rıza esasına dayanıyordu. [67].

Böylece, XVI ncı asırda, toplulukların mânevi hayatına iki büyük fikir nüfuz etmiş oluyordu: dinî hürriyet, siyasi hürriyet. [68]. Reform, bütün insanları mânevi bir vatanda birleştiren kilise ile Mukaddes-İmparatorluğu parçalayınca, topluluklara, dinlerine istinat ederek, millî arzularının gerçekleşmesi için önüne geçilmez bir kuvvet verdi [69] ve onları yeni bir ideal etrafında birleşmeğe sevketti; bu yeni ideal *Millet*-tir. Artık, Orta-Çağ'da, Dünya hâkimiyeti için mücadele eden Papa ile Hükümdara karşı, kendi hükümranlığı için çarpışan yeni bir siyasi kuvvet ortaya çıkıyordu. Bunun içindir ki, reform, "teokratik hayalin kesin bir iflasını ifade eder" denilebilir. [70].

KESİM IV.

MİLLİYETLER PRENSİBİ BAKIMINDAN AMERİKAN VE FRANSIZ İHTİLÂLLERİ

Milliyetler Prensipi bakımından Fransız İhtilâlî'nin de büyük tesiri olmuştur. Hat-tâ bazı yazarlar, Prensip'in menşei olarak yalnız Fransız İhtilâlî'ni gösterirler. [71]. Fakat, Fransız İhtilâlî'ne de tesir eden bir başka hareketi, İngiliz İmparatorluğunun kuzey Amerika'daki sömürgelerinin anavataına karşı ayaklanarak bağımsızlıklarını, silâhla elde etmeğe çalışmalarını ve bunu başarmalarını ihmal etmemek, Milliyetler Prensipi bakımından yerinde olur. Bunun içindir ki, Eski dünya millî hareketlerinde büyük bir tesir icra eden Fransız İhtilâlî'ne, incelediğimiz Prensip bakımından geçmeden önce, Amerika'daki İngiliz sömürgelerinden bahsetmeyi lüzumlu görüyoruz.

1 — Amerika'daki İngiliz sömürgelerinin istiklâl hareketleri.

Amerika'daki İngiliz sömürgelerinin istiklâl hareketleri millî bir hareket olmaktan ziyade, henüz millet halini almamış [72] bir insan topluluğunun, kendilerini iktisadi ve

[67] LAURENT, "Histoire du Droit des Gens et des Relations Internationales", 1863, c. X, s. 9 (REDSLOB'tan naklen, R. C. A. D. İ., age, s. 9.)

[68] BOEGNER, age, s. 259.

[69] "La Révolte des colonies américains (1775), où le vieil esprit de la Réforme donnait la main à nos jeunes philosophes". JOHANNET, age, s. 33.

[70] BOEGNER, age, s. 260; - LANGE, age, s. 217.

[71] FOIGNET, "Manuel Élémentaire de Droit International Public", Paris, 1929, 4 ncü bası, s. 114; - LANGE, age, s. 380; - NİPPOLD, "Le Développement Historique du Droit International", R. C. A. D. İ., 1924, c. II, s. 36; - BONDE, "Traité Élémentaire du Droit International Public", Paris, 1926, ss. 37; 38, 40; - J. AULNEAU, "Histoire de l'Europe Centrale", Paris, 1926, s. 418; - M. AKBAY, "Kamu Hukuku Dersleri", Ankara, 1946 - 1947, s. 200.

— Böyle düşünmeyenler için Bk. REDSLOB, R. C. A. D. İ., age, ss. 10 - 11; - P. HENRY: "... Fransız İhtilâlî her ne kadar milletlerin tarihinde mühim bir rol oynamışsa da, bir mebde olarak alınmaz". age, s. 47.

[72] F. R. DARESTE, "Esas Teşkilât Kanunları", terc. E. MENEMENCİOĞLU, c. IV, s. 423.

malî yollarla baskı altında tutan bir hükümete karşı [73] mücadelesi ve bağımsızlığını kazanmasıdır. Fakat, bu ayaklanmanın muvaffak olması, bir milletin istemediği takdirde kendisini zor altında tutan Devletten ayrılabilmesi, Fransız İhtilâline ve ondan sonraki millî mücadelelere bir örnek teşkil etmiştir. [74].

1763 te birçok amerikalılar, İngiliz vatanseveri ve Kanada'da büyük bir harb kazanmış bir millete mensup olmakla övünen kimselerdi. [75]. Fakat, anavatanla sömürgeler arasındaki uzaklık, esasen mevcut olan farkları arttırdı ve bunlara eklenen iktisadî ve malî baskı bu durumu tamamen değiştirdi. Amerika'da servet elde etmek için, hizmetkârın da efendisi kadar talihî vardı ve bunun neticesi olarak, İngiltere'de pek bâriz olan sınıf farkları, sömürgelerde tedricen kaybolmaktaydı. [76]. Bundan başka, dinî sahada da ayrılık mevcuttu: Sömürgelere dinî ve siyasî müsamaha ve hürriyet bulmak için kaçmışlardı; Amerika'da İngiliz kilisesi'nin "kurulması"ni işitmek onları korkutuyordu. [77].

Fakat, bütün bu anlaşmazlıkların en vahimi iktisadî ve malî idi. [78]. Mevcut andlaşmalara göre, sömürgeler ancak ve yalnız İngiltere ile ticaret yapabiliyorlardı; İngiltere de bu ticareti tamamen sömürgeler aleyhinde tanzim etmek arzusunda idi. [79]. XVIII inci asrın merkantilist anlayışına göre sömürgeler anavatanı beslemeli zenginleştirmeli idi; fakat, sömürgelerin, kendi menfaatleri bakımından, başka pazarlara da ihtiyaçları vardı. [80]. Halbuki, bir seri *Navigation Acts* ile (1660 dan itibaren), sömürgelerin ticarî hayatı anavatanına bağlanmıştı. [81].

İktisadî anlaşmazlığa bir de malî anlaşmazlık katılıyordu: İngiliz Parlamentosunun, bütün İmparatorluğa vergi tarh etmek hususunda iddia ettiği hak [82] ve buna dayanarak, *şeker vergisi*, *pul vergisi*, *çay vergisi* gibi mükellefiyetler koyması, gerginliği büsbütün arttırdı. [83].

Sömürgeler halkı, artık, sadece İngiltere'nin menfaati için alınan vergileri daha fazla taşımakta bir sebep görmüyor ve "temsil edilmeden vergi vermenin zulümden başka bir şey olmadığı"ni ilân ediyordu. [84]. Nihayet bu düşünce, Locke ve Rousseau ile beslenmiş yazarlar tarafından [85] hazırlanan eserlerle ortaya atıldı. James OTİS, 1762 de, şöyle yazıyordu: "Cenabı Hak bütün insanları fitratan müsavî yaratmıştır; bazı zevatın tefevvuk ve rüçhanı hakkındaki fikirlerimiz terbiyenin mahsulüdür. fitrî değildir... Hiçbir hükümet tebaasını köle yapmak hakkına malik değildir". [86].

[73] H. C. WELLS, "Cihan Tarihinin Umumi Hatları", İstanbul, 1928; c. IV, terc. A. MUZAFFER, s. 65; - DARESTE, age, c. IV, ss. 427.

[74] A. MAUROİS, "Histoire des Etats - Unis", New York, 1943, c. I, s. 212.

[75] İbid., s. 112.

[76] WELLS, age, c. IV, s. 60; - MAUROİS, age, c. I, s. 115.

[77] MAUROİS, age, c. I, s. 113.

[78] İbid., c. I, s. 116; - WELLS, age, c. IV, s. 57; - DARESTE, age, c. IV, s. 427;

Bk. İstiklâl Beyannamesi, md. 16, 17. İbid., c. IV, s. 445,

[79] F. ROZ, "Histoire des Etats-Unis", Paris, 1930, ss. 56.

[80] İbid., ss. 56, 57.

[81] Bk. E. PRECLİN, "Histoire des Etats-Unis", Paris, 1937, ss. 43, 44.

[82] WELLS age, c. IV, s. 63.

[83] ROZ, age, s. 59; - PRECLİN, age, ss. 46-50; - MAUROİS, age, c. I, ss. 127, 128-132.

[84] DARESTE, age, c. IV, s. 429; - ROZ, age, s. 60; - WELLS, age, c. IV, s. 56.

[85] WELLS, age, c. IV, s. 63.

[86] WELLS, age, c. IV, s. 63.

Thomas PAİNE ise (1776 da yayımlanan ve 100 000 nüsha satılan Common Sense'te), kolayca "hayır" cevabı verilecek sualler soruyordu: "Refahımızı kıskanan bir hükümet bizi idare edebilir mi? Kanunlarımızı kendimiz mi yapacağız, yoksa bu memleketin en büyük düşmanı olan kiral'a mı bırakacağız". [87].

Nihayet, bütün bu fikirlerin muhassalası olan, Birleşik Devletler İstiklâl Beyannamesi, 4 temmuzda ilân edildi.

Locke ve Rousseau'dan mühlhem olarak şöyle başlıyordu:

"Beşerî hâdiselerin akışı içinde bir halk için kendini diğer bir halka bağlayan siyasî rabıtayı feshetmek ve, tabii ve ilâhî kanunların bahsettiği hakka dayanarak, Dünya Devletleri arasında ayrı ve müsavi mevkiini almak zarureti hâsıl olursa..." [88].

İnsanların, hayat, hürriyet, ve saadetlerini aramak haklarını "*tabii*" ve "*ferağ kabul etmez*" olduğunu ifade eden Beyanname'de şöyle yazılı idi:

"Hükümetler insanlar tarafından bu hakların temini için ihdas edilmişlerdir ve bunların meşru iktidarları idare edilenlerin rızalarından neşet etmektedir. Bir hükümet şekli bu gaye için tahripkâr olduğu takdirde, halk onu tebdil ve iskat etmek ve kendisine emniyet ve saadet teminine en salih görünecek prensiplere dayandırmak suretiyle yeni bir hükümet tesis eylemek hakkını haizdir". [89].

Ve, Beyanname şöyle bitiyordu:

"Binaenaleyh, umumî kongrede müçtemi Amerika Müttehit Devletleri mümessilleri olan bizler, âmal ve niyatımızın sıtkına Cihanın müteal Hâkimini şahit olarak, bu müstemlekelerin halûk halkı namına ve onun otoritesi ile, Birleşik Müstemlekelerin hür ve müstakil olduklarını, hür ve müstakil olmağa hakları olduğunu, Büyük Britanya Kırılma karşı her türlü itaatten âzade bulduklarını; kendileriyle Büyük Britanya Devleti arasında her hangi bir rabitanın münfesih olduğunu ve tamamen münfesih olması lâzım geldiğini; hür ve müstakil Devletler olarak harb ilânı, sulh, ittifaklar akt, ticareti tanzim ve müstakil Devletlerin yapabileceği herhangi bir fiili ifa etmek hususunda tam bir otoriteyi haiz bulunduğunu resmi aleniyetle neşir ve beyan eder ve Cenabı Hakkın inayetine hulûsu kalble sığınarak işbu Beyanname'nin karşılıklı müdafaası zımında hayatlarımız, servetlerimiz ve en mukaddes malımız olan şerefimizle taahhüt eyleriz". [90].

Böylece "beşer ilk defa olarak, an'ane ve örfün tesirinden nefsinı tablis ve kendi ihtiyaçlarını ve gayelerini gözönünde tutarak muhitini bina eyliyor"du. [91].

Anlaşılaçağı gibi, Amerikadaki ingiliz sömürgelerinin bağımsızlık kazanmaları, bir milletin kurtuluşu değil, XIX uncu asırdaki millî hareketlerden farklı olarak, iktisadî ve malî baskıya karşı ayaklanan insan topluluklarının bir millet halinde birleşme-

[87] MAUROIS, age, c. I, s. 166; - PRECLİN, age, s. 51,

[88] İstiklâl Beyannamesi'nin tam metni için Bk. DARESTE, age, c.IV, ss. 442-447.

[89] DARESTE, age, c. IV, s. 443.

[90] İbid., c, IV, ss. 446-447.

[91] WELLS, age, c. IV, s. 68; - REDSLOB, R. C. A. D. I., age, s. 11.

sidir. Fakat, bu örnek üzerine, Avrupa'nın baskı altındaki milletleri de, "hayatlarını", "servetlerini" ve "şereflerini" ortaya koyarak, millî mücadeleye atılacaklardır. Bağımsızlık ve hürriyet arzusu artık okyanusu kurutmuştur". [92].

2 — Milliyetler Prensipli Bakımından Fransız İhtilâli.

Artık teşekkülünü tamamlamak üzere olan burjuva sınıfının iktisadî ve siyasî hürriyeti için patlak veren Fransız İhtilâli [93] aynı zamanda, - KESİM I de temas ettiğimiz siyasî ve içtimai şartlar içinde bulunan, - bütün milletlere, hürriyet fikrinin en geniş mânada yayılmasını da temin etti. İhtilâl kuvvetleri, sonra da Napoleon orduları, kan ve ateş içinde olsa bile, temas ettiği her yerde, İhtilâl'in prensiplerini aşıladı. [94].

İhtilâli yapanlar ROUSSEAU'nun fikirlerini yeniden ele almakla kalmıyarak, onları hukukî formüller halinde ifade ettiler. [95].

İnsan Hakları Beyannamesi (md. 3), "bütün egemenliğin esasını Millet'te" görüyordu. [96]. Egemenliğin, ancak milletin olması icabedeceğini ileri süren bu yeni görüş tarzı, aynı zamanda, yabancı bir hükümlanlık altında olan millete, o milleti, onun arzusuna rağmen ve onu ezerek baskısı altında tutmakta devam eden otoriteye karşı, ihtiyaç duyduğu takdirde, protesto ve isyan hakkını da veriyordu. [97] Böylece, İhtilâl, ileride yapılabilecek başka ihtilâlleri önceden haklı göstermekten çekinmeden şimdi muvaffak olmuş ihtilâli haklı buluyordu. [98].

Bu arada, bilhassa üç vesika mühimdir: Merlin de THIONVILLE'in "kırallara harp, milletlere barış" raporu; bunu takiben "Fransız Milletinin, bir milletin diğer bir millete karşı olan harbini desteklemeyeceğini" bilâkis "bir kırılın haksız tecavüzüne karşı hür bir milleti müdafaa edeceğini" bildiren kararname; ve nihayet, Convention'un 19 Kasım 1792 de "hürriyetlerini kurtarmak isteyen bütün milletlere kardeşlik ve yardım vadedmesi. [99].

[92] BURKE, "Okyanus mevcuttur, diyordu; hiçbir ihtişam onu kurutamaz". MAUROÏS, age, c. I, s. 112. Burke, İngiltere ile Amerika arasındaki mesafenin, ayrılık yaratacak farklara sebep olacağına işaret etmek istemişti ve haklıydı.

— Bk. VAN LOON, "The Story of Mankind", London, 1942, 15 ne baskısı, s. 333.

[93] M. E. BOZKURT, age, s. 10; - Von ASTER, age, s. 37; - MATHIEZ, age, c. I, ss. 38, 66, 91, 143, c. II, s. 419; - Z. M. ALSAN, "Devletler Hukuku Dersleri", Ankara, 1947, s. 53.

[94] Z. M. ALSAN, age, s. 53; - Ş. KAYA, Mathiez'in age. ine ÖNSÖZ'de; s. 13.

[95] P. DUEZ, age, c. X, s. 62-6.

[96] AULARD et M. GUETZEVITCH, "Les Déclarations des Droits de l'Homme", Paris, 1929, s. 16; - Tam metin için Bk. Encyc. Franç. c. X, s. 28-7.

[97] DUPUIS, "Règles Générales du Droit de la Paix", R. C. A. D. I, 1930, c. II, s. 35; - Robespierre, 26 Mayıs 1793 te, şöyle diyordu: "Halk zulüm gördüğü ve artık kendisinden başka güveneceği kalmadığı vakit ona 'İsyan et!' demeyen alçaktır. Bütün kanunlarımızı tecavüz edildiği, zulüm ve istibdat son derecesine vardırıldığı, iffet ve istikamet ayaklar altına alındığı zaman halk isyan etmelidir". MATHIEZ, age, c. II, ss. 242-243. Bu sözler Avrupa milletlerinde, Fransız idaresine karşı, akis bulacaktır.

[98] MATHIEZ, age, c. I, s. 108.

[99] SCELLE, age, c. II, s. 264; - JOHANNET, age, s. 96; - MATHIEZ, age, c.II,s.403.

1795 İnsan Hakları Beyannamesi de şu esasları ihtiva ediyordu: Milletler, kendilerini teşkil eden fertlerin adedi ve işgal ettikleri arazi ne olursa olsun, karşılıklı olarak bağımsız ve egemendirler; bu egemenlik ferağ edilemez; hiçbir millet başka bir milletin işlerine karışmak hakkına malik olmadığı gibi, bir milletin hürriyeti aleyhine vaki olacak teşebbüsler bütün milletlere karşı bir suikasttır. [100].

Fakat İhtilâl, kendisini yapanların niyetlerinden çok farklı neticeler vermişti: harbten ve fütuhattan vazgeçmek istiyorlardı; Fransa'yı umumî bir harbe attılar. 1792 de Cümhuriyet'in "kırallara karşı" ilân ettiği müdafaa harbini, yalnız propaganda harbi değil, fetih ve istilâ hissi de takibetti. Bu, birçok sebepler altında, siyasî, askerî, malî ve idarî cepheden, hissedilemiyerek oldu. [101]. Robespierre, bir nutkunda: "Fransa dünyayı hükmü altına almayı tahayyül etmiyor. Kendi hürriyeti ile beraber, küçük milletlerin istiklâllerini müdafaadan başka bir şey istemiyor" demişti. [102]. Halbuki az sonra, Direktuar'ın ve Napoleon'un yağmacı politikası daha o zaman başgösterdi. [103]. Propaganda, mantıkî olarak, yabancı memleketlerdeki ihtilâlcilerin himayesine dayanıyordu; onları himayenin en iyisi, gene aynı mantığı takibederek, ilhak değil mi idi [104]? Böylece, önceden istilâyı ve militarizmi takbih eden İhtilâl, hâdiselerin zoru ile, kendini dünyaya miğferli ve zırhlı olarak takdim ediyordu. [105]. Neticede Fransa, kurtarıcı olmaktan çıkarak, fatih oldu. [106].

Napoleon'un dış siyaseti ise bir harb siyaseti olmak zorunda idi. Fakat bir ihtilâl mücahidin harbi değil, kendisini mevkiinde tutmak için zaruri bir fetih ve istilâ harbi.

Önceleri, yeni âlemin eskiye karşı kurtuluşunu temsil eden Napoleon, [107], sonraları, taç giydirilmiş felsefe kılığına büründü. [108]. Artık milletin imparatoru olarak harbleri idare ediyordu. [109]. Zafer kazanınca, başlangıçta, bazı millî birleştirme hareketlerinde bulundu: Meselâ Sızalpin Cumhuriyeti, Ren Konfederasyonu, Varşova Büyük-Dükalığı gibi. Fakat bunlar, milletlerin hürriyet arzularını tatmin edici bir zihniyetle yaratılmamışlardı. [110]. Nihayet İmparator, kendisini ortaya çıkarmış prensiplerden hareket ederek, bu prensiplerin cephe aldığı bir mevkie düştü. [111]. Artık,

[100] M. CHARNAY, Grande Encyc., c. 24, s. 832.

[101] MATHIEZ, age, c. II, ss. 181, 188.

[102] İbid., c. III, s. 108.

[103] İbid., c. II, s. 184.

[104] İbid., c. II, s. 186.

[105] İbid., c. II, s. 187; c. III, s. 216.

[106] ROLLAND şöyle diyordu: "..... Silâh altında bulunan binlerce adamımızı bacaklarımızın götürebileceği yere kadar göndermeliyiz. Aksi halde gelip bizi boğazlarlar". MATHIEZ, age, c. II, s. 189 - Konvansiyonel BAUDOT ise: "Biz Roma'nın parlak günlerinde olduğu gibi harbediyoruz" diye övünüyordu. JOHANNET, age, s. 111.

[107] J. Dos PASSOS, "Sur Toute la Terre", Paris, 1936, s. 110.

[108] A. MAUROÏS, "Ariel" (Shelley'in Hayatı), terc. S. OMAÏ, 1941, s. 5.

[109] KIRCHHEIMER, age, s. 242.

[110] L. MADELİN, "Napoléon", Paris, 1935, ss. 338, 339, 345.

[111] "Vaktiyle Napoleon'un kendilerine hürriyet getirdiğini iddia ettiği mağlûp milletlerin hükümdarları da, şimdi kendi paylarına, kendilerini Fransız milletin halâskârları ilân ediyorlardı". E. LUDWIG, "Napoleon", terc. R. EŞREF, İstanbul, 1931, s. 560.

— Ayrıca Bk. Z. M. ALSAN, age, s. 54; —

bundan sonra, Napoleon hâkimiyetine karşı bir sıra millî mücadelelerin tarihi başlar. [112].

Görüldüğü gibi, Fransız İhtilâli ve onun, belki de önceden istenmiyen, neticesi olan Napoleon harpleri milliyetler meselesinde ve dolayısıyla, Milliyetler Prensipi'nin hazırlanmasında bir dönüm noktası olmuştur.

Bu tesir iki noktada hulâsa edilebilir:

1 — İhtilâl, örnek oldu; XIX uncu asrın millî mücadelelerine fikir ve hareket malzemesi verdi;

2 — İstilâci ve sömürücü olunca, kendisine karşı, milletlerin bağımsızlıkları ve hürriyetleri için ayaklanmalarını, istemiyerek tahrik ve teşvik etti.

Millî mücadeleler, İhtilâl'den önce metotsuz, mahallî, teşkilâtsiz âdetâ insiyakî idi. İhtilâl'den sonra bu hareketlere metot ve teşkilât girdi. Gaye, daha önemle belirdi. Muhtariyet ve bağımsızlık açıkça talep edilmeğe başlandı. Artık, siyasî tartışmalar ve harbler, uzun gerekçeler yerine, basit bir formülle ifade edilmek imkânını buldular.

(Devam edecek).